

Kako odgojitelj može doprinijeti socijalnom razvoju djeteta

Puh, Anamaria

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:943280>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-13**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**ANAMARIA PUH
ZAVRŠNI RAD**

**KAKO ODGOJITELJ MOŽE DOPRINIJETI
SOCIJALNOM RAZVOJU DJETETA**

Čakovec, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ČAKOVEC

PREDMET: Razvojna psihologija

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: ANAMARIA PUH

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Kako odgojitelj može doprinijeti
socijalnom razvoju djeteta

MENTOR: Dr. sc. Tea Pahić

Čakovec, rujan 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
SUMMARY	5
UVOD	6
1.SOCIJALNI RAZVOJ DJETETA	7
1.1.Teorije socijalnog razvoja djeteta	7
1.2.Socijalni razvoj djeteta po dobi.....	9
2.SOCIJALNA KOMPETENCIJA.....	16
2.1.Sastavnice socijalne kompetencije.....	17
2.2.Uobičajeni problemi socijalizacije.....	18
2.3.Utjecaji na razvoj socijalne kompetencije.....	19
Uloga obitelji	19
Uloga zajednice- vrtić	21
Uloga vršnjaka	21
Uloga odgojitelja.....	22
3.STVARANJE KONTEKSTA SOCIJALNOG RAZVOJA U VRTIĆIMA	24
3.1.Elementi programa koji pridonose socijalnom razvoju	26
4.OSOBINE I POSTUPCI ODGOJITELJA KOJI DOPRINOSE SOCIJALNOM RAZVOJU DJETETA	28
4.1.Načela pedagoške prakse koja doprinose socijalnoj kompetenciji	30
4.2.Strategije poučavanja koja djeluju na socijalnu kompetenciju	32
ZAKLJUČAK	35
LITERATURA	36
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	38

SAŽETAK

Dijete od 3. mjeseca počinje socijalno reagirati, dok socijalna iskustva koja stječe u prvih šest godina čine temelje na kojima poživaju svi budući odnosi. Socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte koji se ogledaju u dječjoj komunikaciji s odraslima i vršnjacima. Iako obitelj ima primarnu ulogu u cjelokupnom razvoju djeteta pa tako i u onom socijalnom, odgojiteljska uloga nije manje važna, već je višestruka. Odgojitelj potiče dječji razvoj, pruža emocionalnu potporu, vodi i upravlja, posrednik je u uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa. Obitelj, vršnjaci i odgojitelj čine različite sustave koji se međusobno nadopunjavaju, utječu jedni na druge i zajednički pridonose i potiču razvoj socijalne kompetencije djeteta (Vrbančić, 2016). U odgojno-obrazovnom radu dječjeg vrtića, odgojitelj posebnu pozornost treba pridavati procesima učenja socijalnog ponašanja, on sam treba biti uzor, a ciljevi odgojno-obrazovnog rada trebaju obuhvaćati poticanje pozitivnih ponašanja djece koja se baziraju na uspostavljanju kvalitetnih interakcija, međusobnom poštovanju i uvažavanju. Premda nisu dokazani učinci odgojitelja na socijalni razvoj djece, iskustvo pokazuje da upravo oni imaju važnu ulogu u promicanju socijalnog razvoja (Katz i McClellan, 2005). Kako bi potaknuo dječji socijalni razvoj, odgojitelj mora poznavati karakteristike dječjeg razvoja, uvažavati dječje individualne potrebe, emocije, nastojati razumjeti njihova razmišljanja i ponašanja i u skladu s time znati primjenjivati u svome odgojno-obrazovnom radu različite načine i strategije. Socijalno kompetentna postaju djeca koja se upuštaju i ostvaruju zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima te na taj način unapređuju vlastitu osobnu kompetenciju. U ovom radu spominju se različiti načini kako odgojitelj može doprinijeti socijalnom razvoju djeteta, načela koja pomažu u donošenju svakodnevnih odluka te strategije kojima potiču i ojačavaju socijalni razvoj djeteta i razvijaju dječju socijalnu kompetenciju.

KLJUČNE RIJEČI: dijete, kompetencije, odgojitelj, socijalni razvoj, strategije

SUMMARY

Child with three months begins social interaction, while social experiences which receive in first six years make foundations of all future relationships. Social development includes behaviors, attitudes and affects which are reflected in children's communication with adults and peers. Although the family has the primary role in the overall development of the child and in a social one, the role of preschool teachers is not less important, it is multiple. The preschool teacher encourages child development, gives emotional support, leads and manages, mediates in establishing peer relationships. Family, peers and preschool teachers include different systems that complement each other, influence each other and together contribute and encourage development of the child's social competence (Vrbančić, 2016). In the educational work of the kindergarten, preschool teacher should pay particular attention to the processes of learning social behaviour, he should be a role model himself, and the goals of educational work must include encouraging positive behaviour of children based on establishing quality interactions, mutual respect and so on. Although the effects of preschool teachers on the social development of children have not been proven, experience shows that they have an important role in promoting social development (Katz and McClellan, 2005). To encourage children's social development, the preschool teacher must know the characteristics of child development, respect the individual needs of children, emotions, try to understand their thinking and behaviours and accordingly know how to apply different ways and strategies in educational work. Socially competent are children who start and achieve satisfying interactions and activities with adults and peers and in that way improve and develop their own personal competence. This paper considers the ways how a preschool teacher can contribute to child social development, bring out some principles that help in making everyday decisions and strategies that promote social development of the children and develop children's social competence.

Key words: child, competences, preschool teacher, social development, strategies

UVOD

Čovjek je društveno biće ne samo zato što živi u grupi tj. zajednici (obitelj, vršnjaci), svoju pravu bit ne nasljeđuje rođenjem, nego je stječe u društvu-socijalizacijom tj. odgojem (Slunjski, 2013).

U ovom modernom i izrazito ubrzanom dobu, djeca sve manje vremena provode u obiteljima. Središte življenja djece premješta se u ustanove ranog i predškolskog odgoja koje brinu o svim aspektima dječjeg razvoja pa tako i o dječjem socijalnom razvoju. Dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte koji su sjedinjeni u dječjoj komunikaciji s odraslima i vršnjacima (Brajša-Žganec, 2003). U vrtićkom životu, odgojitelj postaje vrlo važna i nezamjenjiva osoba djetetovog života. Uloga odgojitelja je višestruka jer on potiče dječji razvoj, pruža emocionalnu potporu, vodi i upravlja, posrednik je u uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa (Klarin, 2006). Da bi potaknuo dječji socijalni razvoj, odgojitelj prije svega mora dobro poznavati razvoj djeteta, osmisliti pogodno, poticajno i izazovno okruženje, stvoriti ugodnu atmosferu koju obilježavaju kvalitetni, profesionalno prisni i otvoreni odnosi između odgojitelja i djece. Ali prvenstveno je potrebno da odgojitelj bude dobar uzor i primjer djeci, da primjenjuje i razvija svoja znanja i kompetencije te da poznaje i uključi u svoj rad načine i strategije koje potiču i razvijaju socijalni razvoj djeteta. Kako bi njegova odgojno-obrazovna praksa bila što kvalitetnija, potrebno je cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje.

U prvom poglavlju ovog rada, sagledane su različite teorije socijalnog razvoja te je ukratko opisan socijalni razvoj djeteta po dobi. Drugo poglavlje definira socijalnu kompetenciju, njezine sastavnice, uobičajene probleme socijalizacije koji se pojavljuju danas te utjecaje koji utječu na razvoj socijalne kompetencije. Treće poglavlje opisuje kontekst socijalnog razvoja u vrtićima te elemente programa koji doprinose njegovom razvijanju. Osobine i postupci odgojitelja opisani su u četvrtom poglavlju koje navodi kompetencije i osobine koje odgojitelj treba imati, opisuje načine, načela i strategije kojima se odgojitelj može služiti kao smjernicama načina rada u poticanju socijalnog razvoja djeteta.

1.SOCIJALNI RAZVOJ DJETETA

1.1.Teorije socijalnog razvoja djeteta

Brajša-Žganec (2003) govori da dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte koji su sjedinjeni u dječjoj komunikaciji s odraslima i vršnjacima. Berk (2008) naglašava da se interes za proučavanje čovjekova razvoja javio sredinom 20. stoljeća te da su tada nastale različite teorije o čovjekovu razvoju. Brajša-Žganec (2003) ukazuje da se osnovni pristupi proučavanja ranog socijalnog razvoja razlikuju s obzirom na naglasak koji se stavlja na evolucijske korijene razvoja, utjecaju okoline i učenja te kognitivno-razvojne modele.

Brajša-Žganec (2003) navodi da etolozi smatraju kako se socijalna ponašanja i rana socijalna interakcija između djeteta i primarnog skrbnika-majke, razvijaju putem urođenih mehanizama koji im omogućavaju prilagođena ponašanja koja osiguravaju djetetovo preživljavanje. Roditelji reagiraju na dječje signale zadovoljavajući njihove potrebe, čime se razvija njihova međusobna privrženost.

Berk (2008) naglašava da je najutjecajnijiu teoriju socijalnog učenja postavio Albert Bandura koji najvažnijim činiteljem razvoja ističe modeliranje tj. imitaciju i učenje opažanjem. Bandura je uočio da djeca mnoga poželjna i nepoželjna ponašanja stječu upravo gledajući i slušajući druge ljude iz svoje okoline. Djeca, promatrajući druge, sebe nadograđuju ili okrivljuvaju zbog vlastitog ponašanja. Na taj način djeca razvijaju osobne standarde ponašanja i osjećaj samoeфикаsnosti (vjerovanja da će vlastite sposobnosti i karakteristike pomoći u ostvarivanju uspjeha). Ta vjerovanja upravljaju postupcima, ponašanjima i reakcijama.

Bihevoristi ukazuju na utjecaj klasičnog i operativnog uvjetovanja kao sredstvo ojačavanja primjerenih i željenih ponašanja te uskraćivanjem privilegija primjenom kazni. Nasuprot bihevorističkoj teoriji nalazi se Piagetova kognitivno-razvojna teorija. Berk (2008) smatra kako Piaget nije vjerovao da se znanje u dijete može utisnuti putem potkrepljenja, već da djeca aktivno grade vlastito znanje istražujući svijet koji ih okružuje te manipulirajući njime. *„Kognitivno-razvojni modeli sa sociokulturalnom teorijom Vigotskog naglašavaju važnost kognitivnih procesa za dječje socijalno ponašanje i socijalne interakcije, pri čemu dijete uči nove socijalne i*

kognitivne vještine kroz interakciju s odraslima i starijom djecom“ (Brajša-Žganec, 2003, str.24).

Vigotski i njegova sociokulturalna teorija proučava kako se kultura tj. vrijednosti, običaji, vjerovanja i vještine određene skupine prenose na sljedeću generaciju (Berk, 2008). Prema Vigotskom, socijalna ponašanja stječu se preko kognitivnih vještina dobivenih u interakciji s drugima. One usmjeravaju našu percepciju, zaključivanje, tumačenje događaja te očekivanja vezanih s događajima koji će se tek dogoditi (Brajša-Žganec, 2003). Vigotski je smatrao kako komunikacija, koja se odvija između djeteta i odrasle osobe ili iskusnije djece, pomaže djetetu u usvajanju aktivnosti važnih u određenoj kulturi te ono postaje sastavni dio djetetova mišljenja. Djeca internaliziraju bitna obilježja tih dijaloga te postaju sposobna koristiti unutrašnji govor u upravljanju svojim mišljenjem i ponašanjem te kod usvajanja novih vještina (Berk, 2008).

U novije vrijeme sve više istraživača svoj interes usmjeravaju na ekološki pristup u proučavanju dječjeg razvoja koji se temelji na teoriji ekoloških sustava čiji je predstavnik Bronfenbrenner. Bronfenbrennerov ekološki pristup naglašava važnost okoline koja utječe na dječji razvoj i njihovu psihosocijalnu prilagodbu (Brajša-Žganec, 2003). „*Teorija ekoloških sustava čovjeka promatra kao osobu koja se razvija unutar složenog sustava odnosa između više slojeva okoline koja ga okružuje*“ (Berk, 2008, str. 23). Berk (2008) ukazuje da prema ovom gledištu razvoj zajednički oblikuju djetetove biološke karakteristike i činitelji okoline pa se ovaj model naziva još i bioekološkim modelom. Bronfenbrenner okolinu tumači kao niz povezanih struktura koja uključuju okruženja u kojima čovjek svakodnevno djeluje, izravno ili neizravno. Svaki sloj okoline u velikoj mjeri utječe na razvoj. Struktura okoline prema teoriji ekoloških sustava dijeli se na mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav (Berk, 2008). Brajša-Žganec (2003) objašnjava strukturu sustava pa nadalje govori da mikrosustav čini prvu razinu te da se odnosi na svakidašnju okolinu u obitelji, vrtiću, školi što uključuje i različite odnose s roditeljima, braćom, vršnjacima i odgojiteljima. Drugu razinu čini mezosustav koji uključuje interakcije tj. međusobno djelovanje različitih mikrosustava u kojima je dijete uključeno, npr. dječje funkcioniranje u obitelji utječe na interakcije s vršnjacima u vrtiću. Treću razinu čini egzosustav koji obuhvaća okolinske utjecaje u kojima dijete ne djeluje izravno, a odnosi se na širu okolinu, socijalnu mrežu,

masovne medije, crkvenu zajednicu, školsko vijeće i slično. Makrosustav se odnosi na obilježja određene kulture te podrazumijeva obrazovanje, religiju, društveni sustav. Berk (2008) naglašava kako okolina nije statičan činitelj koji utječe na ljude uvijek na jednak način, već da je dinamična i stalno promjenjiva. Promjene konteksta tj. ekološke tranzicije prate čovjeka cijelog života i važne su prekretnice razvoja (početak školovanja, prvo radno mjesto, brak, rođenje djeteta,..). Na razvoj ne utječe samo okolina, već i unutrašnje dispozicije. „*Ljudi su proizvodi i stvaraoci svoje okoline, pa i njihove okoline zajedno tvore mrežu međusobno povezanih utjecaja*“ (Berk., 2008, str. 25).

1.2.Socijalni razvoj djeteta po dobi

Dijete u dobi do 3 mjeseca

Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca i Letica (2004) navode kako se dječja ponašanja uravnotežuju već oko 3. mjeseca kada dijete počinje socijalno reagirati. Počinje se glasati, glasno smijati te uzvraća osmijeh. Po načinima kretanja djeteta, ubrzanom disanju, smijanju i sl. može se nagovijestiti o tome kakva će biti društvena osoba. Dijete postaje sposobno učiti uvjetovanjem. Dijete već od rođenja komunicira sa svojom bližom okolinom, prvotno plačem, kmečanjem i krikovima što je odraz fiziološkog stanja djeteta. Između 6. i 8. tjedna pojavljuje se socijalni smiješak kao reakciju na ljudski glas ili lice u pokretu. S 2 mjeseca pojavljuje se faza neobuzdane društvenosti u kojoj dijete emocionalno reagira na svakog čovjeka kojeg vidi, ali postupno daje prednost skrbniku. Već od 4. mjeseca dojenče zaustavlja plač prije nego što ga majka podigne što je prikaz uspostave mentalne veze s odraslom osobom. Dijete u toj dobi razvija privrženost prema majci koju na koju će biti više usmjereno nego na nekog stranca.

U ovoj dobi važno je kod djeteta razviti osjećaj sigurnosti i povjerenja da će okolina zadovoljiti njegove osnovne potrebe, odnosno reagirati na njegov plač, pozitivno reagirati na njegovu inicijativu za uspostavljanjem veze pomoću dodira, smješka, govora, tepanja.

Dijete u dobi od 3 do 6 mjeseci

Starc i sur. (2004) su uočili da je dijete u dobi do 6 mjeseci socijalna individua. Smješka se svakom, lako se prebacuje iz samousmjerenih u socijalne aktivnosti. Dijete postaje sve više usmjereno na okolinu i odrasle. Guguče kada mu se netko obrati, ali i samo kad je zadovoljno. Pojavljuje se početak imitiranja te aktivno smijanje kao reakcija na interakciju s odraslima. Dijete je sposobno izraziti veselje smjehom te sve jasnije izražava srđžbu. Od 2. do 7. mjeseca dijete razvija predodžbu skrbnika koju razlikuje od ostalih ljudi koji mu se približe. Od 6. mjeseca pokazuje strah prema nepoznatim osobama te se lakše smiruje u blizini primarnog skrbnika. Počinje se i razvijati interes za drugu djecu (od 6. mjeseca djeca se međusobno smješe, dodiruju se i sl.). Također se pojavljuju interakcije usmjerene na objekt- prve interakcije beba koje se događaju zbog zanimljive igračke.

U ovoj dobi je važno reagirati na plač, zadovoljiti djetetove potrebe, reagirati na svaku inicijativu i uspostavljanjem veze, prepoznati strah od promjene majčina lika, stranih ljudi te odlaska majke. U jaslama je potrebno osigurati stabilnost okoline (materijalne, socijalne) te što veći individualni fizički kontakt i topao odnos. Odgojiteljice i roditelji trebaju potaknuti razvoj razlikovanja emocionalnih izraza okoline tj. potrebno je mijenjati ton i izraze lica kada se djetetu želi ukazati na primjerena i neprihvatljiva ponašanja (Starc i sur, 2004).

Dijete u dobi od 6 do 12 mjeseci

Krajem prve godine dijete je smireno, samopouzvano i prijateljsko. Prepoznaje socijalno odobravanje te ponavlja ona ponašanja kojima se publika smije. Dijete je sposobno imitirati neka socijalna ponašanja i aktivnosti te obožava socijalnu igru „uzmi-daj“. Pojavljuje se separacijski strah u dobi od 6 do 8 mjeseci. Također se pojavljuju i složenije afektivne reakcije poput sramežljivosti te započinje proces socijalnog zaključivanja tj. dijete počinje koristiti informacije o emocionalnim izrazima lica drugih ljudi koje koristi za regulaciju vlastitog ponašanja, a također koristi izraz lica kao znak razumijevanja okoline te se prilagođava njoj. Tijekom prve godine samoregulacije gotovo da i nema iako dijete razvija mnoga voljna ponašanja te može djelovati u okolini na svrhovit način.

U ovom razdoblju važan je razvoj intenzivne interakcije između djeteta i odrasle osobe. Najbolji trenuci za razvoj takvog odnosa je za vrijeme njege kada je odrasla osoba potpuno usmjerena djetetovim akcijama i reakcijama. Dijete će nakon intenzivne interakcije s odraslim u igri svu ljubav i brigu usmjeriti i vratiti igračkama. Potrebno je poticati psihosocijalna ponašanja nagrađivanjem putem reakcija odobravanja i grljenjem na djetetov pokušaj tješnja i pomoći iskazane drugom biću. Treba pružiti jasne primjere empatije, tješnja i pomoći drugim bićima u djetetovoj okolini (Starč i sur., 2004).

Berk (2008) važnost pridaje konverzacijskim davanjima i primanjima između roditelja i djeteta jer su jedan od najboljih prediktora ranog jezičnog razvoja i školskog uspjeha. Govor usmjeren na dijete i interakcije na razini roditelj-dijete stvaraju zonu idućeg razvoja u kojoj dolazi do proširivanja djetetova jezika. Djecu koja su u dojenačkoj dobi stvorila sigurnu privrženost, odgojitelji su u predškolskoj dobi procijenili socijalno kompetentnom, spremnom na suradnju, popularnom te visokog samopoštovanja. Djecu koja to nisu razvila procijenili su kao izolirane te nepovezane s vršnjacima.

Dijete u dobi od 1 do 2 godine

Dijete ove dobi postaje iznimno aktivno, stalno mora biti pod nadzorom, pojavljuje se prvi negativizam- glavna djetetova riječ je NE. Promjenjivih, burnih i kratkotrajnih je raspoloženja. Govor kao sredstvo komuniciranja s okolinom, razumijevanje i izražavanje, bitno će uznapredovati. Raste interes za vršnjake te se javljaju prvi oblici prosocijalnog ponašanja. Dijete počinje izgovarati prve riječi sa značenjem (do 18. mj.), a pred kraj druge godine dijete je sposobno povezati dvije ili više riječi u verbalne iskaze čime započinje verbalna faza komunikacije. Dijete počinje pokazivati ponos kada je nešto postiglo, pokazuje ljutnju usmjerenu na druge ljude te oko 18. mjeseca počinje pokazivati ljubomoru. Prema poznatoj osobi izravno i aktivno pokazuje ljubav, prisutna je privrženost za jednu ili dvije osobe koja je izrazito važna. Mogu biti prisutni osjećaji straha, nelagode i napuštenosti koji su osobito izraženi prilikom prvih dana boravka u jaslicama. Dijete ima veliki interes za vršnjake, želi se približiti i dodirivati drugu djecu. Razumije ponašanje i namjeru drugog djeteta te s time usklađuje igru na sličan način i sa sličnim igračkama. Temelj

za uspostavljanje odnosa predstavlja igra predmetima s drugim osobama. Traži od drugih da nešto rade na određene načine zbog njegova zadovoljstva. Česti su sukobi s drugom djecom, posebice oko igračaka. U komunikaciji s odraslima unosi sve više govorno sporazumijevanje. Dijete postaje sposobno doživjeti empatiju razumijevajući da nije samo ono u nevolji, već i druga osoba. Neki od pojavnih oblika prosocijalnog ponašanja u ovom razdoblju su emocionalno reagiranje na nevolje drugog djeteta, tješjenje drugih davanjem igračaka ili stvari koje su djetetu drage i koje mu pružaju utjehu, te pomaganje u poslovima odraslih i druge djece (Starc i sur., 2004).

Starc i sur. (2004) govore kako je djetetu u dobi do dvije godine potrebno olakšati proces odvajanja od roditelja tj. pružiti djetetu objašnjenje zašto je to tako i što će raditi dok skrbnik ne dođe po njega. Potrebno mu je omogućiti izražavanje već stečenih navika i ponašanja, pri čemu treba pratiti individualni dječji ritam, omogućiti mu zadovoljenje potrebe za prijelaznim objektom, kao i postupno produžavanje vremena djetetovog boravka u jaslicama, prvotno uz skrbnika, a zatim bez njega (vrijeme adaptacije). Važno je kod djeteta poticati samostalnost i nezavisnost na način da mu se omogući optimalna količina novih doživljaja, da istražuje prostor te da bude samostalno i aktivno u aktivnosti. Odgojitelj treba poticati prosocijalno ponašanje pohvalama, primjerima te pravodobnom reakcijom na oblike takvog ponašanja poput pomaganja, tješjenja, suradnje. Zajedničke aktivnosti s djetetom, odgojitelj treba popratiti govorom, a pri tome treba paziti na jasnu i točnu artikulaciju. Treba prihvaćati dječju inicijativu za komunikacijom, verbalizirati djetetove geste i komunikacijske namjere. Svoj govor treba prilagoditi djetetu te mu se obraćati izravno s jasnim, kratkim i razumljivim rečenicama. Odgojitelj treba organizirati govorne aktivnosti u kojima zajedno slušaju i oponašaju zvukove iz okoline, potrebno je zajedničko čitanje slikovnica te razgovor uz pomoć slika. Potrebno je govoriti djetetu pjesmice, brojalice, igrati se igre prepoznavanja i imenovanja te odgojitelj treba obogatiti okolinu igračkama sličnim stvarnim predmetima.

Dijete u dobi od 2 do 3 godine

Ovo je vrijeme intenzivnog svladavanja sintakse, a struktura rečenice se širi (Starc i sur., 2004). Usvojeni su temelji ispravnog govora. Govor trogodišnjaka je razumljiv te služi za komunikaciju. Dijete odgovara na pitanja i vodi jednostavne razgovore. Sposobno je ispričati kratku priču ili vlastiti doživljaj. Glavni mehanizam učenja djeteta u dobi do 3 godine je učenje oponašanjem (imitacija) bliskih osoba iz neposredne okoline. Ovo razdoblje, posebice oko dvije i pol godine, popraćeno je burnim reakcijama, dijete postaje dominantno i zahtjevno, izrazito neodlučno. U konfliktu je sa samim sobom i svojom okolinom. Treća godina naziva se još i kriza treće godine te predstavlja dob prkosa i otpora. Dijete se počinje opirati odraslama i mnogo toga želi učiniti samo što upućuju na pojavu prve autonomije (Starc i sur., 2004). Odrasli sve više nastoje da dijete nauče socijalnim normama i pravilima koje dijete uglavnom prihvaća. Interakcija s vršnjacima često je kratkotrajna i usputna te se počinju javljati rivalstvo i ljubomora koji dovode do čestih sukoba. Dijete ove dobi je sposobno doživjeti globalnu empatiju ili sućut, ne razlikuje dobro od lošeg, te određene loše postupke prepoznaje po reakcijama drugih (Starc i sur.,2004).

U ovom razdoblju, zadaća odgojitelja je nastojati razumjeti dijete i spoznati što ono smatra važnim. Odgojitelj treba biti model prihvatljivog izražavanja svih emocija. Međutim također mora biti svjestan da djetetov razvijen govor i sposobnost komuniciranja nisu jamstvo da dijete i razumije zahtjeve odraslih te da ih može zadovoljiti. Istodobno, odgojitelj treba poticati razvoj empatije od djece na način da traži od djeteta da se uživi u emocionalnu situaciju drugog te mu govorom objašnjavati tuđe i vlastite emocije (Starc i sur.,2004).

Dijete u dobi od 3 do 4 godine

Dijete postaje sigurno u sebe i svoju okolinu čemu pridonosi razvijen govor i interes za jezik i komunikaciju. Dijete u ovom razdoblju postaje previše sigurno u sebe i svoje sposobnosti te iskušava vlastite granice i na taj način dolazi u sukob s okolinom i u opasnost. Emocije su kratkotrajne i snažne, rastu strahovi od životinja, stranih ljudi, insekata, lopova i sl. U ovoj dobi doživljava se vrhunac ljutnje i srdžbe koji se javljaju kao posljedica na odgojne postupke roditelja, a ona se očituje kroz ujedanje, štipanje, pljuvanje, vrištanje i bacanje na pod. Pojavljuje se osjećaj za smiješno smije se nezgrapnostima, grimasama, šalama, izvrtanjima stvari. Lakše prihvaća rastanke, odvajanje ako je na to pripremljeno te ako mu je to prethodno

objašnjeno. Dijete se nalazi u fazi egocentrizma ili predsocijalnoj fazi (Starc i sur., 2004). Kontakti s drugom djecom su slučajni i često se pojavljuju sukobi. Suradnički odnosi s drugom djecom su slučajni i površni, a iz usamljenih aktivnosti prelaze u suparništvo i protivljenje. Odrasle dijete tretira kao vršnjake i od njih traži pomoć i informacije, vrlo imperativno u zahtjevima koje počinje verbalno izražavati čime fizički odnos prelazi u verbalni. Moralnost određuje autoritet čije zahtjeve dijete treba poštivati, pokazuje empatiju i simpatiju, dijeli nagradu prema vlastitom interesu (veći dio uzima sebi).

Odgovitelj u skupini treba stvoriti atmosferu sigurnosti, prihvaćanja i zadovoljstva. Treba biti model prihvatljivog izražavanja emocija. Dijete treba maziti u raznim situacijama, ne samo kada ga se tješi. U situacijama kada dijete pokazuje ljutnju treba nuditi djetetu razna rješenja koja uključuju kratko odlaganje ostvarivanja želja i potreba (Starc i sur., 2004).

Dijete u dobi od 4 do 5 godina

Govor djeteta u ovoj dobi je već tečan. To je doba izrazito burnih emocionalnih reakcija i mnogih strahova, npr. od mraka, samoće, majčinog izlaska, straha od imaginarnih bića. Ljutnja se ispoljava zbog teškoća u igri, prekida igre, neslaganja oko igračaka i kažnjavanja. Ljutnju dijete manifestira kao verbalnu agresiju, izgovara ružne riječi, ruga se i oponaša ono što je zabranjeno, nanosi povrede sebi i radi štetu (trga odjeću i stvari). Dijete se najviše smije tuđoj nezgrapnosti i neuspjehu. Vlastiti uspjeh procjenjuje u odnosu na drugu djecu pri čemu se javlja suparništvo. Dijete može kontrolirati vlastito ponašanje pomoću samousmjeravajućeg govora. Dijete u odnosu prema vršnjacima i odraslima postaje pristupačnije i spremnije na suradnju. Radije je u društvu s drugom djecom nego s odraslima, stvara prijateljstva gdje su izraženi česti sukobi zbog pojave natjecanja. Trudi se izbjegavati prijekore odraslih te želi postići njihovo odobravanje. Agresivnije je i upornije glede svojih zahtjeva u odnosu na autoritet, ali usprkos tome slijedi upute grupe i odgojitelja. Djeca u ovoj dobi često biraju mlađe društvo jer vole zapovijedati i voditi.

Odgovitelj treba djetetu dati slobodu za istraživanje i eksperimentiranje tj. treba prihvatiti dječju inicijativu te odgovarati na dječja pitanja, zajednički se čuditi, postići partnerstvo u igri. Djetetu treba pružiti osjećaj uspjeha u onome što je

postiglo, ali mora pripaziti da dijete ne postane ovisno o pohvalama. Potrebno je stvoriti naviku kod djeteta da razmisli prije nego što reagira (Starc i sur., 2004) .

Dijete u dobi od 5 do 6 godina

Dijete bez problema komunicira s obitelji, prijateljima, stranim osobama. Prepričava priče, daje i detalje, planira igru, dodjeljuje uloge i slično. Otpor prema zahtjevima odraslih se povećava te to izražava verbalno. Govor mu je vezan uz potrebe i aktivnosti. Dominira situacijski govor, premda dijete upotrebljava i kontekstni na način da više ne govori samo o onome što neposredno zapaža, radi ili želi, već govori i o budućem i prošlom. Izraženo je učenje izražavanja emocija na društveno prihvatljiv način. Priznaje svoj uspjeh pred drugima. Kontrolira vlastito ponašanje koristeći se internaliziranim, samoupravljenim govorom. Nakon 5. godine dijete uspostavlja prijateljstva, zna surađivati s drugom djecom, poštuje pravila i tuđe stvari, velikodušno je prema drugima, zaštitnički nastrojeno prema mlađoj braći. Manje se druži sa suprotnim spolom. Ponovno se povećava otpor prema odraslima u verbalnom obliku te je izražena tvrdoglavost.

Odgovitelj treba osigurati uvijete za igru u kojima će se dijete upoznati s različitim odnosima ljudi pri čemu se naglasak stavlja na suradnju odraslih kako bi dijete takve odnose prenijelo u igru. Djetetu treba omogućiti socijalne kontakte s drugom djecom i odraslima. Potrebno je obogatiti dječju okolinu pisanim sadržajima (Starc i sur., 2004) .

Dijete u dobi od 6 do 7 godina

Dijete se obično smiruje, povlači u sebe jer više voli gledati i slušati te na taj način izgrađuje svijest o sebi (Starc i sur., 2004). Dijete ima dobar izgovor i gramatički pravilno se služi govorom. Bez poteškoća može priopćiti svoje misli, osjećaje, potrebe, prepričati događaj ili priču. Dogovorom rješava manje sukobe. Sposobno je dulje slušati i sudjelovati u grupnom razgovoru. Uspješno je u dogovaranju s drugima te planira uloge. Iskazuje sve veći interes za kooperativni rad u grupi. Prijateljstva stvara po kriteriju blizine stanovanja. Konflikti su česti, ali kratkotrajni jer je dijete spremno na dogovor. Suradnja i natjecanje su u porastu.

Odgojitelj treba omogućiti djetetu da samostalno provede planiranu igru. Treba pomoći djetetu da uvažava svoje potrebe i želje, ali i tuđe. Potrebno je inicirati aktivnosti u kojima svako dijete ima mogućnost pokazivanja inicijative i uspješnosti. Da bi djeca uspješnije učila rješavati konfliktne situacije, potrebno im je omogućiti susretanje s modelima poželjnog ponašanja. U igri treba pomagati djetetu u razradi ideja te odgojitelj postaje „tehnički pomagač“ koji se rijetko upleće u tijek i način igranja. Potrebno je djetetu dopustiti da se kroz igru emocionalno rastereti (Starc i sur., 2004).

2.SOCIJALNA KOMPETENCIJA

Katz i McClellan (2005) govore da socijalne kompetencije variraju te da se vrte oko pojedinčeve sposobnosti iniciranja i održavanja uzajamnih i zadovoljavajućih odnosa s vršnjacima, pa tako definira kompetenciju kao sposobnost stvaranja i usklađivanja fleksibilnih, prilagodbenih reakcija na zahtjeve, ali i stvaranje i iskorištavanje prilika u okruženju. Markuš (2010) smatra da socijalna kompetencija podrazumijeva složeni konstrukt koji se odnosi na uspješno i djelotvorno funkcioniranje pojedinca u socijalnom kontekstu uz istovremeno postizanje vlastitih ciljeva. Vrbančić (2016) naglašava kako je za razvoj socijalne kompetencije najprije potrebno usvojiti socijalne vještine kao što su tolerancija, nenasilno rješavanje sukoba, briga za druge te poznavanje norma i pravila društvene zajednice u kojoj dijete živi. Katz i McClellan (2005) tvrde da su socijalno kompetentna ona djeca koja se upuštaju i ostvaruju zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima te na taj način unapređuju vlastitu osobnu kompetenciju. Isto tako razlikuju dva aspekta socijalne kompetencije, a to su: vršnjački status tj. popularnost te prijateljstvo. Oni se međusobno razlikuju po tome što prijateljstvo podrazumijeva dijadski odnos tj. uzajamni odabir dvoje specifične djece, dok je vršnjački status jednosmjernan i mjeri razinu u kojoj vršnjaci u skupini prihvaćaju ili simpatiziraju neko dijete. Autorice ističu kako neka djeca mogu biti druželjubiva i lako uspostavljati socijalne odnose, pa ipak nemati razvijenu sposobnost duboke povezanosti i skrbi za nekolicinu prijatelja tj. upuštanje u bliski i uzajaman odnos primanja i davanja. U ustanovama predškolskog odgoja odgojiteljice moraju znati prepoznati zdrave varijacije u načinima djetetova odnošenja prema drugima, ali i varijacije koje su znak dječjih potreba za pomoći u razvijanju uspješnih odnosa s djecom. Temeljna kompetencija

koja je potrebna djetetu za uspostavljanje uspješne komunikacije unutar jedne skupine jest naizmjenično sudjelovanje u aktivnostima tj. dijete treba znati odgoditi ispunjenje svojih želja, te spoznaja da je u socijalnom kontekstu čekanje na red sasvim normalno, ali i da se ponaša primjereno kada konačno dođe red na njega.

2.1.Sastavnice socijalne kompetencije

Katz i McClellan (2005) navode sastavnice socijalne kompetencije, a one su:

- a) Regulacija emocija- *„sposobnost da se reagira na zahtjeve situacije s rasponom emocija i na način koji je socijalno prihvatljiv i dovoljno fleksibilan da bi ostavio prostora iza spontane reakcije, ali i sposobnost odgode spontanih reakcija prema potrebi“* (Katz i McClellan, 2005, str. 17). Sposobnost regulacije emocija razvija se iz interakcija s primarnim skrbnicima te iz djetetova temperamenta. Već od ranog djetinjstva djeca trebaju naučiti kako se nositi s frustracijama, ali i kako uživati u drugima, znati prepoznati opasnost, nositi se sa samoćom, sklapati i razvijati prijateljstva, prevladati strah i tjeskobu. Djeca se od najranijeg djetinjstva oslanjaju na roditelje prilikom regulacije emocija jer im skrbnici zadovoljavaju sve potrebe- potrebu za hranom, odjećom te tjelesnom utjehom. Kasnije, djeca postupno iz složenijih oblika komunikacije i interakcije nauče kako se nositi i prevladati stres, kontrolirati impulse i odgoditi zadovoljenje vlastitih želja. U ustanovama ranog i predškolskog odgoja jedna od uloga odgojiteljica u razvijanju socijalne kompetencije jest pomoći djeci da konstruktivno usmjere i reguliraju vlastite emocije.
- b) Socijalna znanja i socijalno razumijevanje- Da bi djeca uspješno razvijala prijateljstva potrebno je nekoliko vrsta socijalnih znanja. Ona uključuju prepoznavanje normi i glavnih socijalnih pravila grupa kojima pojedinac pripada, tj. dovoljnu ovladanost jezikom kojima se služe vršnjaci, sudjelovanje u raznim vršnjačkim aktivnostima i igrama, znanjima o običajima i socijalnim normama jer to omogućuje kompetentno sudjelovanje u aktivnostima s vršnjacima. Socijalno razumijevanje podrazumijeva sposobnosti koje pomažu u predviđanju tuđih reakcija u uobičajenim situacijama vezanih uz interakcije između vršnjaka, te razumijevanje tuđih

osjećaja. Obuhvaća sposobnost komuniciranja, sudjelovanja u raspravi, pregovaranja, naizmjenično uključivanje u razgovor, suradnju, iniciranje interakcije, prihvaćanje kompromisa te sposobnost suosjećanja s drugima. Djeci takve sposobnosti pomažu u rješavanju sukoba koji se uobičajeno pojavljuju tijekom igre.

- c) Socijalna umijeća- interakcije s drugom djecom u skupini sastoje se od pokušaja da se pristupi grupi djece koji se zajedno igraju, ali i otpora prema pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama. Upravo iz tog razloga, velik broj sukoba nastaje u pokušajima da se ograniči ili osigura nečiji pristup postojećim skupinama. Socijalna umijeća su najvažnija u pogledima socijalnog sudjelovanja i uspjeha općenito. Ona obuhvaćaju načine na koja djeca međusobno pristupaju, posvećivanje pozornosti drugima, traženje informacija o aktivnostima kojima se drugi bave, doprinos raspravi među vršnjacima.
- d) Socijalne dispozicije- su „*razmjerno trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim vrstama situacija*“ (Katz i McClellan, 2005, str. 19). Predstavljaju ponašanja bez prisile nad kojim postoji donekle svjesna kontrola tj. namjerno i svjesno ponašanje koje je usmjereno prema cilju. Primjeri dispozicije su osobine poput radoznalosti, refleksivnosti, kreativnosti, šaljivosti, pristupačnosti, škrтости, svadljivosti i dr. Neke dispozicije se uče iz iskustva, ali mnoge dispozicije se smatraju urođenima poput dispozicije za učenje, znatiželju te privrženost prema drugim osobama. Dispozicije koje djeca uče iz iskustva ne uče poukom, već izravno opažajući model koji za dijete predstavlja važnu osobu. Da bi djeca čvrsto ukorijenila prosocijalne dispozicije, poput suradništva, odgovornosti i empatije, potrebne su prilike da ih djeca često manifestiraju i upotrebljavaju u stvarnom kontekstu jer ih na taj način pojačavaju.

2.2.Uobičajeni problemi socijalizacije

Djeca mogu imati razne poteškoće u socijalizaciji koje mogu nastati iz više razloga, na primjer, zbog nerazvijenosti socijalnih umijeća, nedovoljno razvijene pažnje, problema jezične naravi, okruženja, pretjerano strukturiranih programa i aktivnosti,

emocionalnog stresa, nekvalitetnih i nepodržavajućih odnosa u obitelji i sl. Velik utjecaj na socijalizaciju djece imaju i mnoge pedagoške i programske odluke koje svakodnevno donose odgojitelji u svome radu s djecom. No, odgojitelji se ponekad s nekim problemima određene djece ne mogu nositi sami, pa je potrebna i stručna pomoć. Katz i McClellan (2005) smatraju da su ti problemi stidljivost djece, njihova niska razina interakcije, te agresivnost i usamljenost. Stidljivost, odnosno sramežljivost, povučenost i socijalna izolacija mogu ostaviti posljedice na razvoj. Oni su primjereni za trogodišnje dijete, no ne i za petogodišnje. Zadaća odgojiteljica je pratiti dijete te uočiti razloge povučenosti ako ona postoji. *„Odgojiteljice ne moraju intervenirati u djece koja uživaju igrati se i raditi sama, a koja se kompetentno ponašaju u društvu vršnjaka kad moraju s njima stupiti u interakciju“* (Katz i McClellan, 2005, str.23). Agresivnost je jedan od najvećih problema s kojima su suočeni odgojitelji. To je „društveno neprihvatljivo ponašanje s namjerom da se ljudima ili imovini nanese šteta“ (Cakić i Velki, 2014, str.16). Postoje dva tipa agresivnih sklonosti, a oni su reaktivna agresivnost tj. defenzivna reakcija na neki izazov koji je popraćen vidljivim oblikom bijesa, te proaktivna agresivnost koja podrazumijeva usmjereno ponašanje koje najčešće ne prate vidljivi oblici bijesa (Katz, McClellan,2005). U dobi od 5 godina, bijes i tjelesna aktivnost su sasvim uobičajena pojava. U predškolskoj dobi djevojčice češće ispoljavaju agresivnost kroz ogovaranje, isključivanjem iz društva, vrijeđanjem, dok dječaci češće ispoljavaju fizičku agresiju (Cakić i Velki, 2014). Usamljenost podrazumijeva osjećaj tuge koji je u vezi sa djetetovom svijesti ili uvjerenjem da ne pripada nekoj skupini, da nema prijatelja te da nije simpatično vršnjacima, dok starija djeca znaju da i kada su u društvu mogu biti osamljena jer izostaje osjećaj prijateljstva i bliskosti. Dijete koje je u stanju emocionalnog stresa je dijete koje pati od kroničnog stresa i snažnog osjećaja osamljenosti što ne mora biti povezano s djetetovom osobnošću već s okolnostima u kojima dijete živi (Katz, McClellan, 2005).

2.3.Utjecaji na razvoj socijalne kompetencije

Uloga obitelji

Na razvoj socijalnih umijeća iniciranja interakcije s drugima te poznavanje i razumijevanje društva prvenstveno bitnu ulogu čini obitelj (Katz, McClellan, 2005). Dijete se emocionalno veže za određenu osobu i ona postaje jedinstvena i nezamjenjiva. „*Osjećaji koji su rezultat afektivne vezanosti čine temelj djetetova socijalnog, emocionalnog i kognitivnog razvoja*“ (Klarin, 2006, str. 19). Dijete se prvenstveno vezuje za primarnog skrbnika-majku, ali uspostavlja i odnos privrženosti prema ostalim članovima obitelji (otac, braća, sestre). Međutim, kada se dijete odvađa od ostalih članova obitelji ne doživljava tolike posljedice stresa kao prilikom odvajanja od primarnog skrbnika (Klarin, 2006). „*Model vezanosti koju dijete gradi na temelju iskustava u ranim interakcijama čini intervalni model privrženosti koji utječe na oblikovanje ponašanja u budućim socijalnim odnosima*“ (Klarin, 2006, str.20). Na socijalni razvoj djeteta u obitelji utječu i različiti roditeljski stilovi odgoja. Katz i McClellan (2005) tvrde kako se opća kompetencija djece, uključujući i socijalni aspekt, pospješuje autoritativnim, a ne permisivnim ili autoritarnim stilom roditeljstva. Roditelji koji primjenjuju autoritativni stil roditeljstva u odgoju od najranije dobi pospješuju samopouzdanje i socijalnu kompetenciju djece u adolescenciji. Autoritativni stil roditeljstva obilježava kombinacija intenzivne skrbi, nadzora, dobre komunikacije i topline u ophođenju prema djetetu. Na dječji socijalni razvoj utječe i količina pažnje koju im u najranijem djetinjstvu poklanjaju skrbnici, više od dvije godine razlike između djece, izmjenjivanje skrbnika unutar obitelji i bliski odnosi s braćom (Katz i McClellan, 2005). Odnos supružnika tj. roditelja, njihove sličnosti i slaganja u odgojnom stilu imaju veliku ulogu u kompetenciji djeteta jer je to izravno povezano s vršnjačkim i učiteljskim procjenama socijalnih kompetencija (Klarin, 2006). „*Socijalno kompetentna, samostalna djeca potječu iz obitelji u kojima se miješaju toplina i nadzor i vlada ravnoteža između bliskosti i rezerviranosti*“ (Katz i McClellan, 2005, str. 26). Uloga roditelja u životu djeteta ima velik značaj na njegov razvoj, emocionalnu sigurnost, socijalnu kompetentnost, intelektualno postignuće te senzitivnost i pogled na odgoj koji kasnije utječe na poimanje obitelji i odgoja. Stoga je važna što veća uključenost roditelja u brigu za dječji razvoj, razvijanje kvalitetne komunikacije unutar obitelji te stvaranje toplog i ugodnog obiteljskog ozračja koje predstavlja temelj uspješne socijalizacije i daljnji cjelovit djetetov razvoj (Valjan-Vukić, 2009).

Uloga zajednice- vrtić

Zajednica je skupina povezanih pojedinaca kojima je međusobno stalo do boljitka svakog od njih i koji zajedno mogu postići nešto što sami ne bi mogli (Katz i McClellan, 2005).

Vrtić je živi organizam, kompleksan sustav čiji su dijelovi međusobno povezani i čine nedjeljivu cjelinu. Dijelovi tog sustava (djeca, odrasli, dnevni raspored, prostor,..) čine isprepletene težnje i akcije svih njegovih sudionika, različite interakcije, materijalno i nematerijalno okruženje koje čini prostorno-materijalno okruženje, komunikacije i odnos svih pojedinaca-djece i odraslih, organizacija vremena i sl. (Slunjski, 2008).

Slunjski (2008) govori kako socijalno okruženje u vrtiću ima zasebnu dimenziju cjelokupnog vrtićkog okruženja. U vrtiću su prostorna i socijalna dimenzija neraskidivo povezane te određuju smjer i kvalitetu dječje aktivnosti. U vrtićima je prostor podijeljen po centrima tj. kutićima aktivnosti koji omogućuju grupiranje djece u manje skupine jer one pogoduju kvalitetnim socijalnim interakcijama djece. Na taj način djeca dobivaju prilike za stupanje u različite interakcije i kvalitetnije druženje s drugom djecom pri čemu razvijaju socijalnu kompetenciju. Odgojna praksa koja ne uvažava dječju potrebu za zajedništvom pedagoški je neutemeljena jer ne osigurava dugotrajan optimalan socijalni, kognitivni ili emocionalni razvoj (Katz, McClellan, 2005). Vrtić svojim programima i kontekstom u cjelini nastoji pozivno djelovati na svako dijete i potaknuti njegov razvoj, pa tako i socijalni aspekt. U prilog tome govori istraživanje koje se odnosi na Hrvatsku. Ono pokazuje kako su djeca, koja su pohađala dječji vrtić prije polaska u školu, socijalno i emocionalno stabilnija te pokazuju manje problema u ponašanju i drugih aktivnih i pasivnih poremećaja (Baran, 2013).

Uloga vršnjaka

Klarin (2006) naglašava kako je svijet vršnjaka važno socijalno okruženje u kojem se dijete razvija i živi zato što procesom socijalizacije dijete uči kako se ponašati u skupini, uči poštovati pravila te se nositi s porazom i pobjedom. Zadovoljavajući

pozitivni odnosi s vršnjacima osiguravaju kontekst šireg raspona socijalnih i intelektualnih poticaja, izazova i učenja (Katz, McClellan, 2005). Istraživanja su pokazala kako je veća količina interakcija s vršnjacima povezana s većom količinom prosocijalnih ponašanja, većom društvenošću i samostalnošću, ali manjom usmjerenosti na zadatak i većom agresivnošću, gdje dolazi do izražaja važnost uloge odgojitelja da djecu upoznaje s pravilima i usmjerava k rješavanju sukoba (Baran, 2013).

Djeci predškolske dobi važna je grupna prihvaćenost koja ih čini zadovoljnijima, dok odbačena djeca pokazuju različite neprilagođene oblike ponašanja poput agresije, povučenosti, usamljenosti. Vrijeme provedeno u zajedničkim aktivnostima (igra) je obilježje prijateljstva (Klarin, 2006). Sklonost problemima kasnije u životu primijećena je u osoba koji su imali probleme u socijalizaciji u ranom djetinjstvu poput zanemarenosti, odbačenosti, manjku pozitivnih socijalnih interakcija s vršnjacima (Katz, McClellan, 2005).

Uloga odgojitelja

Socijalna iskustva u prvih šest godina čine temelje na kojima počivaju budući odnosi. A kako dijete, u ovom suvremenom dobu, sve više vremena provodi u vrtiću na socijalni razvoj djeteta utječu odnosi s vršnjacima, ali i odgojiteljem. Katz i McClellan (2005) ukazuju da na razvoj socijalne kompetencije djece veliku ulogu imaju i odgojiteljice, koje djeluju posredno i neposredno, te fizički okoliš. Socijalno kompetentnija su djeca koja su pohađala predškolsku ustanovu u kojoj su postojale kvalitetne socijalne interakcije, pozitivne verbalne poruke, i stabilnost odgojitelja, njegova senzitivnost i pozitivnost, te njegova bliskost prema djeci (Baran, 2013). Uloga odgojitelja određena je ciljevima programa predškolske ustanove, a oni su poticanje kognitivnog i socio-emocionalnog razvoja djeteta (Klarin, 2006). Slunjski (2008) govori da predškolska djeca ne uče socijalnu kompetenciju neposrednom podukom kroz nastavne materijale, predavanja, zadatke i radne bilježnice, već su u tome ključni kontekstualni i organizacijski čimbenici vrtića, na primjer način organiziranja fizičkog okruženja (centri aktivnosti), primjereni raspored opreme i materijala, te slobodno vrijeme za uspostavu socijalnih interakcija djece, odnosno uloga odgojitelja u planiranju i provođenju istog. U radu s malom djecom uspješno je individualno vođenje jer će odgojitelj djetetu usmjeriti pažnju na određenu situaciju

gdje će se dijete uključiti u konstruiranje novih spoznaja te će ih prije razumjeti, usvojiti i primijeniti. Drugi način je da odgojitelj ponudi djetetu različite prijedloge u toplom i prijateljskom ozračju individualno jer ono povećava djetetovu sposobnost da sasluša i reagira na odgojiteljičine prijedloge. Također, odgojiteljeva uloga se očituje i u stvaranju uvjeta za razvoj socijalnih igara koji pridonose razvoju dječjih socijalnih umijeća (Katz i McClellan, 2005). Prihvaćenost određenog djeteta u grupi od strane vršnjaka ovisi i o interakciji s odgojiteljem jer upravo on pruža emocionalnu potporu te posreduje u uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa (Vrbančić, 2016). Slunjski (2008) naglašava kako je potrebno stvoriti bogato materijalno okruženje odgojne sobe jer se na taj način potiče djetetov govorni razvoj, početnu pismenost te u konačnici i socijalno okruženje koje djetetu omogućuje stjecanje različitih jezičnih iskustava kroz interakcije s drugom djecom, odgojiteljem i drugim osobama. Na socijalni razvoj djeteta utječe i obrazovanje odgojitelja tj. njegovo formalno obrazovanje i stručna usavršavanja. Odgojitelji s višim stupnjem obrazovanja su više stimulirajući, topli i podržavajući, bolje organiziraju materijale i pružaju djeci više iskustva prikladnih za dob djece. Istraživanja su pokazala da takvi odgojitelji pozitivno i stimulirajuće djeluju na socijalni razvoj djece jer djeca postaju kooperativnija, upornija, spremnija za školu s manje problema u ponašanju (Vandell, 2004 prema Baran 2013).

Obitelj, vršnjaci i odgojitelj čine različite sustave koji se međusobno nadopunjavaju, utječu jedni na druge i zajednički pridonose i potiču razvoj socijalne kompetencije djeteta (Vrbančić, 2016).

3.STVARANJE KONTEKSTA SOCIJALNOG RAZVOJA U VRTIĆIMA

Katz i McClellan (2005) govore kako odgojiteljice imaju važnu ulogu u uređenju konteksta unutar kojeg se odvijaju socijalne interakcije među djecom te ističu važnost okruženja u promjeni ponašanja te kako je ono djelotvornije od izravnog mijenjanja ponašanja. Pošto roditelji sve više rade i ne provode toliko vremena sa svojom djecom, više nisu središte zajednice jer djeca većinu vremena provode u ustanovama za odgoj i obrazovanje. Suradnjom odgojitelja i roditelja potiče se socijalni razvoj djeteta zato što se može učinkovitije djelovati u stvaranju svakodnevnih situacija za uspostavljanje socijalnih interakcija i prevladavanje djetetovih problema u socijalizaciji (Mlinarević i Tomas, 2010). Današnji teoretičari smatraju kako upravo odgojno-obrazovne ustanove imaju važnu i nezaobilaznu ulogu u životu djece. Pohađanje predškolskih ustanova pozitivno djeluje na kognitivni razvoj djece i veću pripremljenost za školu, pozitivno i poticajno djeluje i na socijalni razvoj pri čemu veliku važnost ima kvaliteta predškolske ustanove (Baran, 2013). Katz i McClellan (2005) govore kako zajednicu odgojno obrazovne ustanove čine djeca, odgojiteljice, ali i roditelji, druge odgojiteljice, učiteljice te širi kontekst odgojno-obrazovne institucije i društva. Skupina postaje zajednicom kada druga djeca svim srcem pružaju podršku i pomoć obeshrabrenoj djeci, pa je ujedno i uloga odgojiteljice stvoriti osjećaj zajedništva i poticajnog suradničkog okružja u grupi što

doprinosi i razvoju socijalne kompetencije. Osjećaj grupnog zajedništva, odgojiteljica može postići zajedničkim pjevanjem i glazbom, zajedničkom pripremom neke proslave (priprema hrane za roditeljski sastanak, ukrašavanje panoa), izradom zajedničke čestitke povodom rođendana i sl. Uloga odgojiteljice je da se pobrine da svako dijete osjeća pripadnost odgojnoj skupini jer to čini krupni korak k socijalnoj kompetenciji i socijalnom samopouzdanju. To može postići, kao što je to primjer u vrtićima Reggio Emilija, izlažući dječje radove, njihova pitanja, komentare, razmišljanja, stavove kroz fotografije i crteže. Radeći na taj način, u rad odgojitelja i odgojne skupine, uključuju se i roditelji koji se pobliže upoznaju s onime kako njihova djeca provode vrijeme u ustanovama ranog i predškolskog odgoja. Autorice isto tako naglašavaju važnost suradnje između odgojitelja tj. postojanje refleksivnog prijatelja koji služi za razmjenu spoznaja, informacija, strategija, kao podršku za promjene. *„Vrtići i škole postali su potencijalno važan izvor osiguranja bliskih trajnih iskustava djece s odraslim osobama i drugom djecom“* (Katz, McClellan, 2005, str. 39). S obzirom na navedeno, one navode dva načina strukturiranja odgojnih zajednica: grupe s djecom mješovite dobi i grupe koje vode iste odgojiteljice više godina. Grupe s djecom mješovite dobi su grupe koje obuhvaćaju djecu mješovite dobi u kojoj je razlika u godinama između dvije i tri godine. Takav ustroj ima stanovite prednosti na dječji socijalni razvoj posebice u ranom djetinjstvu. Ono predstavlja izrazito obogaćenu vrtićku zajednicu u kojoj se djeci pruža velik broj prilika da pružaju i primaju pomoć (skrbnost, vodstvo, suradnički rad). Djeca koja imaju problema sa stupanjem u socijalne interakcije s vršnjacima lakše stupaju u interakciju s mlađom ili starijom djecom. Neka istraživanja su pokazala kako su djeca manje izložena izolaciji u mješovitim skupinama nego u grupama iste dobi (Adams, 1953; Zerby, 1961; McClellan i Kinsey, 1997; prema Katz i McClellan, 2005). Grupe koje vode iste odgojiteljice nekoliko godina imaju jači osjećaj zajedništva i povjerenja među djecom, odgojiteljima i roditeljima, postiže se socijalni kontinuitet vršnjačkih odnosa, jača se samopouzdanje te postoji više prilika za prevladavanje sramežljivosti.

„Takav rad osigurava više podrške djeci koja ovise o vrtiću i školi kao najvažnijem stabilizirajućem čimbeniku u njihovim životima, više prigoda za pomoć djeci u identifikaciji i razvitku temeljnih socijalnih umijeća i bolju suradnju i povjerenje

između roditelja i odgojiteljica i učiteljica u rješavanju problema“ (Katz i McClellan, 2005, str. 43).

3.1.Elementi programa koji pridonose socijalnom razvoju

Pretpostavlja se da programi svojim sadržajima potiču i razvijaju samo intelektualni razvoj djeteta, međutim oni posredno i neposredno pridonose i socijalnom kontekstu djetetovog vrtićkog života. Način na koji odgojitelj planira svoje programe i uređuje okruženje utječe na mogućnost stjecanja novih znanja i spoznaja o društvu, ali utječe i na razvoj i primjenu socijalnih umijeća (Katz i McClellan, 2005).

Katz i McClellan (2005) naglašavaju važnost kontekstualnih, organizacijskih i strukturalnih čimbenika jer upravo oni utječu na socijalni život odgojne skupine, a oni uključuju:

1. Fizičko okruženje- *„značajno utječe na mogućnosti koje se pružaju djetetu za kognitivno i socijalno učenje“ (Katz i McClellan, 2005, str. 43).* Okruženje stimulira emocionalne i estetske reakcije te prikazuje moguće socijalne interakcije. Raspored opreme i materijala također stimulira socijalni razvoj jer ono utječe na veličinu grupa i tipove vršnjačke interakcije. Tu naglašavaju važnost postojanja kutića tj. centara aktivnosti te postojanje velikog igrališta kako bi djeca imala prilike, u fizičko zahtjevnijem okružju, steći samopouzdanje u svoju sposobnost primjerenog postupanja u susretima drugom djecom. Neki centri imaju izraženiji socijalni potencijal od drugih, npr. centri za dramske igre, obiteljski igrokazi, lutkarski igrokazi, centar građenja i sl. Važno je uspostaviti emocionalno i estetsko ozračje u kojem su dječji radovi izloženi po zidovima i fotografije djece u radu, spoznaja da ih odgojiteljice cijene i znaju njihove interese. Takav okoliš potiče djecu da socijalnu interakciju jer raspravljaju o svojim radovima, projektima, razmišljanjima, te potencijalnim mogućnostima.
2. Vrijeme- *„ključni element u poticanju zdravog socio-kognitivnog razvoja je vrijeme u kojem se djeca mogu družiti“ (Katz i McClellan, str.45)* .Katz i McClellan (2005) prema Piagetu zaključuju kako je važno djeci osigurati mnogo prilika u kojima mogu proturječiti jedni drugima i učiti jedni od

drugih pravila socijalne interakcije. Ako su odrasli neprestano nazočni, djeca će prihvatiti autoritet odraslih i tako propustiti priliku da samostalno razviju socijalna umijeća. Autorice naglašavaju važnost ravnoteže između formalnih i neformalnih aktivnosti. U neformalnim kontekstima djeci se pružaju mogućnosti međusobnog druženja i učenja. Djeci treba omogućiti da odaberu samostalno aktivnost kojom se žele baviti jer razvijaju sposobnost i mogućnost kontrole vlastitih postupaka te se uče odgovornosti.

3. Igra- „*Višedimenzionalna aktivnost koju karakterizira intrizična motivacija, unutarnja kontrola, ekspresivnost, simboličnost i samovođenje, presudan je čimbenik dječjeg iskustva i prilika za učenje i razvoj*“ (Hicela, 2005, str. 9). Katz i Mc Clellan (2005) spominju igre zamišljanja, dramatizacije i složene suradnje kao najbolje načine poticanja dječjeg socijalnog razvoja jer ove igre zahtijevaju zajednička usmjeravanja, dogovore između više djece. „U igri djeca daju prijedloge, nadovezuju se na tuđe zamisli i izgladuju razlike; sve to zahtjeva priličnu količinu kognitivnog i socijalnog umijeća“ (Katz i McClellan, 2005, str. 49). Hicela (2005) smatra kako djeca u najvećoj mjeri vježbaju svoja socijalna umijeća u dramskoj igri jer izabiru različite uloge, sudjeluju u kreiranju radnje, poigravaju se sa značenjima događaja i odabiru utjecaj na likove u priči tj. djeca se mentalno, emocionalno i fizički angažiraju u imaginarnom svijetu. Igra je važan faktor od najranijeg djetinjstva zato što predstavlja važan okvir za uvježbavanje i dotjerivanje socijalno-kognitivnih umijeća pa tako njezina odsutnost u ranom djetinjstvu može imati negativne učinke u starijoj dobi (Katz i McClellan, 2005).
4. Grupno propitivanje- Na socijalni razvoj djeteta utječe intelektualni aspekt cijele skupine. Različiti pedagoški pristupi ističu važnost diskusije i zajedničkog rješavanja problema jer ih smatraju ključem trajnog razvoja intelektualnih i socijalnih umijeća. Rad na projektu ne osigurava samo istraživanja djece o temi koja ih zanima, već osigurava različite kontekste vršnjačke interakcije, stvarne suradnje što pospješuje intelektualni i socijalni razvoj (Katz i McClellan, 2005).

Baran (2013) navodi da na poticanje socijalnog razvoja djece u predškolskim ustanovama utječe i bolja kvaliteta strukturnih činitelja tj. veličina grupe, broj djece na odgojitelja kao i obrazovanje odgojitelja. Autorica ukazuje posebice na

broj djece po odgojitelju te ističe kako manji broj djece djeluje pozitivnije na razvoj jer je odgojitelj tada manje restriktivniji, manje vremena troši da umirivanje djece i više odgovara na dječje potrebe. Klarin (2006) govori kako najveći problem prakse predstavlja stabilnost odgojitelja tj. stalno mijenjanje i premještanje odgojitelja ili djece jer ono predstavlja izrazito stresno iskustvo za djecu.

4.OSOBINE I POSTUPCI ODGOJITELJA KOJI DOPRINOSE SOCIJALNOM RAZVOJU DJETETA

Klarin (2006) napominje kako je uloga odgojitelja višestruka, ali njegova nezaobilazna uloga je poticanje kognitivnog razvoja te ističe kako složenost i kreativnost dječje aktivnosti ovisna o stupnju uključenosti odgojitelja. Autorica isto tako naglašava da je pozitivan odnos s odgojiteljem povezan s verbalnim vještinama i vještinom čitanja. Pouzdan socijalni odnos između odgojitelja i djeteta, omogućuje djetetu spontanost, kreativnost i efikasno istraživanje okoline koje se ogleda u kvaliteti igre.

Legović (2016) govori kako se odgojitelj prema djeci mora ponašati uvjerljivo, s poštovanjem, u svojim postupcima treba biti pravedan i mora posjedovati određena znanja i vještine. Klarin (2006) navodi neke osobine koje su poželjne kod odgojiteljica i koje ih čine kompetentnima u radu s djecom, a one su: fizičko i mentalno zdravlje, pozitivna slika o sebi, fleksibilnost, strpljivost, pružanje pozitivnog modela djetetu, otvorenost za učenje i usavršavanje, uživanje i ljubav prema poslu.

Kompetentan odgojitelj je onaj koji doživljava i primjenjuje svoja znanja i vještine, osobne karakteristike integrirane tako da mu pružaju osjećaj moći, sposobnosti i znanja kako raditi s djecom (Legović, 2016). Kompetencije odgojitelja uvjetovane su teorijskim znanjima koje stječe tijekom školovanja, zatim stručnim znanjem kojeg stječe u praksi, ali i konstantnim učenjem i usavršavanjem koje se temelje na društvenim i socijalnim kompetencijama (Jurčević-Lozančić, 2018). Slunjski, Šagud i Brajša-Žganec (2006) ukazuju na važne dimenzije kompetencija odgojitelja koji djeluju na kvalitetu rada odgojitelja, te ističu da su one: kompetentnost osmišljavanja kvalitetnog prostorno-materijalnog okruženja, uspostavljanje fleksibilne organizacije vremena, kvalitetne komunikacije i suradnički odnosi sa stručnim suradnicima i djecom (sposobnost promišljanja odgojno-obrazovne prakse), sposobnost propitivanja i osvještavanja vlastitih vrijednosti i stavova (razina reflektivnosti).

U odgojno-obrazovnom radu dječjeg vrtića, odgojitelj posebnu pozornost treba pridavati procesima učenja socijalnog ponašanja, a ciljevi trebaju obuhvaćati kontrolu vlastitog ponašanja i postupanja, odgovornost za dobrobit drugoga, snošljivost i poštivanje tuđeg mišljenja, poštivanje različitosti (rasa, etnička i kulturalna pripadnost, svjetonazor,..), sposobnost suradnje i spremnost na suradnju, nenasilno rješavanje sukoba i sl. (Mlinarević i Tomas, 2010).

Katz i McClellan (2005) spominju načine koji mogu odgojiteljicama poslužiti kao smjernice za poticanje socijalne kompetencije kod djece predškolske dobi, odnosno kako bi potaknule bolje poznavanje i socijalno razumijevanje djece u uspostavljanju socijalnih odnosa, a neki od njih su:

- Poticanje empatije i altruizma- odgojitelj treba pružiti pomoć djetetu u produblivanju razumijevanja posljedica svojih postupaka na drugu djecu. Potrebno je odvojiti dijete i ukazati mu jasnim i odlučnim tonom npr. „Kako bi se ti osjećao da tebe netko čupa? Sigurna sam da se Mirni to ne sviđa. Pokušaj joj na neki drugi način reći što želiš. „
- Usmeravanje pozornosti na tuđe osjećaje i interese- odgojitelj potiče razvoj dispozicija predviđanja reakcija i osjećaja vršnjaka a time i poznavanje i razumijevanje drugih, npr. odgojiteljica pita jedno dijete ili skupinu djece što bi se određenom djetetu moglo više svidjeti ili kako će se ono osjećati.
- Poticanje alternativnih interpretacija tuđeg ponašanja- odgojitelj svojim ponašanjem treba pokazati da prihvaća svako dijete i njegove običaje te potaknuti konstruktivno socijalno okruženje koje bi obeshrabilo

„etiketare“ ili agresivnu djecu tako da ih zamoli da razmisle o drugim načinima interpretacije ponašanja etiketiranog djeteta.

- Pomoć djeci u primjerenom sudjelovanju u raspravama- dijete koje ometa diskusiju ili grupni rad komentarima koji nemaju veze s aktivnošću, može na taj način pokazivati nedovoljno razvijene sposobnosti ispravnog tumačenja socijalnih situacija ili pak ne zna ništa o sadašnjoj temi pa želi prijeći na neku drugu. Tu odgojiteljica može intervenirati na dva načina. U prvom slučaju odgojiteljica može pozvati dijete na stranu i ponuditi specifične prijedloge u vezi s temama koje su važne i zanimljive drugoj djeci (npr. njegov psić, izlet u prirodu). U drugom slučaju odgojiteljica može zamoliti dijete da bude strpljivije, pokazati obzir prema djetetovim osjećajima te reći kako je teško strpljivo slušati kad se nečiji razgovor „vuče kao gladna godina“.
- Pomoć djeci u otkrivanju zajedničkih obilježja- prijateljstvo se razvije kada dvoje djece imaju zajedničke interese. Odgojiteljica može pobuditi interese djece jedne za druge tako da ukaže na interese i iskustva koja su zajednička djeci.

Kako bi pridonijele kvaliteti rada predškolske ustanove te potaknule socijalni razvoj, odgojiteljice se služe različitim strategijama i načelima koja su pobliže opisana u sljedećim poglavljima.

4.1. Načela pedagoške prakse koja doprinose socijalnoj kompetenciji

U donošenju svakodnevnih odluka u ustanovama ranog i predškolskog odgoja, odgojiteljice se vode određenim načelima.

Katz i McClellan (2005) navode da su načela koja povećavaju socijalnu kompetenciju sljedeća:

1. Dječji osjećaji zaslužuju poštovanje- uvažavanje i poštovanje osjećaja djeca u pokušajima da im pomognemo da postanu kompetentni sudionici. Primjenjujući ovo načelo, odgojiteljice iskazuju poštovanje za djetetove osjećaje, ali to ne znači da ih ona opravdavaju npr. ako se dijete ne želi uključiti u aktivnost, odgojiteljica može tražiti da se uključi nevoljko ili da zamoli dijete da si nađe neku drugu alternativnu aktivnost i na taj način ne

ometa drugu djecu. „U radu s predškolskom djecom, temeljno je načelo uvažavati i poštivati dječje osjećaje a istodobno zadržati visoka očekivanja glede njihova pozitivnog, suradničkog i pristojnog ponašanja“ (Katz, McClellan, 2005, str. 56).

2. Socijalna kompetencija kulturološki je određena- kako se u odgojnim grupama sve više pojavljuju djeca koja odrastaju u različitim kulturama pred odgojiteljima se nalaze novi zadaci. Odgojitelji ne mogu poznavati norme, vrijednosti i očekivanja svake kulturne skupine, ali odgojiteljevo razumijevanje i uvažavanje kulturnog podrijetla djece mogu im uvelike pomoći ispravno i s poštovanjem interpretirati njihovo ponašanje, osjećaje i potrebe. Radeći na taj način, dijete koje je iz druge kulture počinje se osjećati ugodno i integrirano u skupinu, ali uči i u norme i vrijednosti kulture svoje grupe.
3. Teškoće socijalizacije prigodne su za pouku-one se očituju kao otpor grupnim aktivnostima, pravilima i dnevnom rasporedu. Upravo se neposluh može smatrati prilikom da se djeteta pouči djelotvornijim načinima reagiranja na određenu situaciju te kako naučiti kontrolirati svoje porive i kompetentno stupati u interakcije s vršnjacima.
4. Socijalno ponašanje se razvija u zatvorenom krugu-obuhvaća individualne obrasce socijalnog ponašanja koji izazivaju reakcije drugih koji potiču i učvršćuju takvo ponašanje npr. ako je dijete simpatično i omiljeno izaziva pozitivne reakcije druge djece, to dijete uoči te postaje još više ljubaznije i simpatičnije (pozitivan zatvoreni krug). Istražujući takve oblike ponašanja, Katz i McClellan (2005) došle su do zaključka da je odgojitelju mlađe djetete lakše prebaciti iz negativnog kruga u pozitivan krug. Ako se to uoči kasnije, kada je dijete starije, negativan zatvoreni krug bit će teže razbiti.
5. Izravna komunikacija pojačava djelotvornost odraslih- u odgojnim skupinama je najvažnije ozračje puno topline, prihvaćanja i uvažavanja potreba, osjećaja, ali i autentične, izravne i neposredne komunikacije odraslih i djece glede normi, pravila i očekivanja u grupi. Ako se dijete neprimjereno ponaša, odgojiteljica treba iskazati razumijevanje za djetetove osjećaje, ali djetetu neće naškoditi ako mu se izravno priopći kakvo je ponašanje poželjno, nužno i očekivano.

6. Važni odnosi zahtijevaju sadržajnost- u svakom odnosu mora postojati nešto što povezuje pojedince. Pa tako odgojiteljice koje u svojim grupama imaju neposlušnu djecu, ne smiju stupiti u borbu za nadmoć spram takvog djeteta. Odgojiteljica mora odlučno, dosljedno i izravno ukazati na nepoželjna ponašanja djeteta te se prebaciti na neku drugu aktivnost zanimljivu djetetu. Odgojiteljici primarni ciljevi trebaju biti ono što djeca uče, planiraju i misle, tj . ono što je planirano programom.
7. Optimalna intervencija odgojiteljica potiče socijalnu kompetenciju- „*intervencija odgojiteljica ne bi trebala biti toliko česta da djeca malokad dobiju priliku sama rješavati svoje probleme, ali dovoljno česta kako nijedno dijete ne bi postalo žrtvom začaranog kruga*“ (Katz i McClellan, 2005, str 62). Za odgojiteljice je najvažnije pratiti svako dijete i njegov napredak, poznavati djetetove kompetencije, pratiti situaciju te prema potrebi se umiješati u sukob.
8. Očekivanja odraslih oblikuju dječje karaktere- attribute koji im odrasli dodijele, djeca su sklona i prihvatiti te svoje ponašanje oblikuju u skladu s njima. Odgojiteljice mogu pomoći takvoj djeci na način da povremeno ispituju etikete te ih postepeno zamjenjuju pozitivnijima.
9. Interakcija odgojiteljica i učiteljica s djecom je model socijalne kompetencije-pošto djeca uče po modelu, važno je da odgojiteljice pripaze na svoje interakcije s djecom. Kada odgojiteljice nešto predlažu djeci ili pomažu rješavati sukobe, trebaju pripaziti da to čine u obliku interakcije a ne zapovijedi. Dakle, dok su pitanja, a ne prikrivene zapovijedi, djeca se mogu poslužiti takvim pristupom kao modelom rješavanja vlastitih sukoba.

4.2.Strategije poučavanja koja djeluju na socijalnu kompetenciju

Odgojiteljice u svakodnevnom radu u raznim socijalnim prigodama primjenjuju određena načela kao smjernice u radu. Da bi ojačale i potaknule socijalni razvoj koristiti će i određene strategije.

Katz i McClellan (2005) navode djelotvorne strategije koje potiču socijalnu kompetenciju i uspostavljaju pozitivno ozračje za učenje, a one su:

1. Otvorena komunikacija s roditeljima- „*sposobnost odgojiteljica i učiteljica i njihovu spremnost da pošteno i bez predrasuda priopće vlastita stajališta roditeljima i otvorena srca saslušaju stajališta roditelja i djece*“ (Katz i McClellan, 2005, str. 67). Što je komunikacija u odnosu odgojitelj-roditelj bolja, to odgojitelj bolje pospješuje i doprinosi cjelokupnom razvoju djeteta pa tako i na socijalnom aspektu. Odgojitelj bolje razumije dijete, dolazi do nekih spoznaja, bolje uvažava dijete tj. djetetovo razmišljanje te u konačnici bolje razumije i djeluje na neke djetetove postupke.
2. Poštivanje dječjih osjećaja- Odgojiteljice trebaju poštovati dječje osjećaje te ih uvažavati, ali im pri tome jasno dati na znanje što se točno od njih očekuje i kakvo je ponašanje poželjno. Na taj način pridonose zaštiti dječjeg osjećaja samostalnosti te smanjuju vjerojatnost pojavljivanja inata i pretvaranja početne nevoljkosti pokoravanja vrtičkim normama ponašanja u tvrdoglav otpor kako bi sačuvali vlastiti integritet.
3. Uspostava autoriteta i povjerenja- Temelj povjerenja, u odraslu osobu, djeca stječu smatrajući da ta odrasla osoba misli to što kaže (autentičnost). Povjerenje u odgojiteljice raste ako one stoje iza svojih izjava te se nenametljivim autoritetom pridržavaju izrečenih jasnih i jednostavnih prijedloga ili uputa. Npr. ako jedno dijete baci pijesak, odgojiteljica ne smije reći „Pijesak se ne baca!“ nego je bolje reći „Molim te ne bacaj pijesak, neugodno je kada dođe u oči!“.
4. Pozitivno etiketiranje dječjih karaktera- Razgovarajući s ostalim odgojiteljicama o djeci koja su teškog temperamenta i koja zahtijevaju više pažnje, šire loš glas o njima te one prirodno razviju karakterizaciju djece koja se uklapa u njihovu reputaciju te se usmjeravaju na loše i slabe strane, a ne na jače strane i sposobnosti. Očekivanja odgojiteljice i etikete dječjih karaktera snažno utječu na dječje ponašanje. Ova strategija nije djelotvorna ukoliko ponašanje odgojiteljice nije autentično, potrebno je mnogo strpljenja i iskrenog zanimanja za dijete te spoznaja da odgojiteljčina očekivanja, odnosi i atribucije mogu snažno utjecati na razvoj kompetencija i prihvaćanje problematične djece od strane vršnjaka.
5. Poboljšano ovladavanja porivima- optimalna količina reda djeluje stimulativno. Svrha različitih pravila i propisa je omogućiti glatko odvijanje važnih aspekata vrtičkog života- intelektualno, socijalno, tjelesno, estetsko i

moralno postignuće ciljeva učenja. Autorice naglašavaju važnost razgovora u konfliktnim situacijama te kako su istraživanja pokazala da se djetetovom neposluhu najdjelotvornije suprotstaviti nekaznenim metodama (Macoby, 1980 prema Katz i McClellan, 2005) .

6. Uvažavanje individualnih razlika- Odgojiteljice procjenjuju individualne razlike i samostalnost djece u dječjim vrtićima. One nevoljko prihvaćaju djecu koja ne žele sudjelovati u određenim aktivnostima, posebice ako oni povlače i ostatak skupine ili nekolicinu djece u odbijanju aktivnosti. Ukoliko jedno dijete ne želi sudjelovati u aktivnosti potrebno mu je dozvoliti da se osami te da izabere drugu aktivnost kojom neće ometati ostatak skupine. Ako se radi o većini djece iz skupine potrebno je procijeniti važnost aktivnosti. Ako je ta aktivnost važna za dječji razvoj, potrebno je to objasniti djeci uz riječi „Znam da niste ludi za tim, ali mislim da je to jako važno!!“. Ako nije aktivnost važna za razvoj, potrebno ju je izbaciti na nekoliko dana iz sklopa aktivnosti te je ponovno postupno uvesti.
7. Pozivanje na temeljna pravila- Zdravo socijalno okruženje je okružje u kojem odgojiteljica reagira na individualne razlike s jednakom skrbnošću i uvažavanjem. Prosocijalno okruženje odgojiteljica stvaraju kad pokažu da očekivanja, pravila i ograničenja vrijede za svu djecu. Ako netko nekog udara potrebno je reći „Ne želim da udaraš Petra, a ne želim ni da tebe netko udara“ čime se pokazuje želja za pravednošću.
8. Pojačavanje prosocijalnih umijeća- „*Kad s odrasle osobe odnose prema djeci kao da ih smatraju sposobnima da se upuste u socijalne sukobe i riješe probleme na razborit način, i djeca će sebe doživljavati razboritima i razumnima*“ (Katz, McClellan, 2005, str. 76). Ukoliko dođe do svađe i odgojiteljica to primijeti, potrebno je pozvati dijete i sugerirati mu ono što treba reći npr. „Vrati se i reci mu da je na tebi red, a ako to neće pomoći, dođi pa ćemo smisliti nešto drugo“. To omogućuje djetetu da pojača vlastito umijeće pristupanja socijalnim situacijama i da se ne osjeća izopćenima.
9. Obraćanje dječjem zdravom razumu- ova strategija je djelotvorna ukoliko odgojiteljice zaduže djecu za provođenje grupnih pravila, izradu rasporeda igranja (ukoliko je previše djece zainteresirano određenom igrom). Na taj način odgojitelji daju priliku djeci da se koriste svojom glavom i zdravim razumom, ali se uče i odgovornosti, razboritosti i suradnji.

10. Pomoć djeci u prevladavanju nedaća- Odgojiteljice mogu odgojno djelovati na dječje osjećaje i emocije načinom na koji reagiraju na njihova očitovanja. One mogu pomoći djeci da razlikuju ozbiljnu situaciju od neozbiljne tj. da razviju emocionalnu osjetljivost i regulaciju. Odgojiteljice mogu utješiti djecu da će ih tuga ili gnjev koju sada osjećaju i teško podnose, polako nestati (djeca do 6. godine shvate da je moguće promijeniti svoje osjećaje).

ZAKLJUČAK

Na socijalni razvoj djeteta i njegovo poznavanje i razumijevanje društva, prvenstveno velik utjecaj ima obitelj. Pošto u današnjem dobu, sve više vremena djeca provode u ustanovama ranog odgoja i obrazovanja, neizostavnu ulogu ima i odgojitelj. On svojim kompetencijama mora osigurati poticajno i pogodno okruženje u kojima djeca mogu razvijati i ostvariti različite oblike interakcija te na taj način razvijati socijalno kompetentno ponašanje koje će djetetu od velike važnosti biti u budućnosti. Način na koji on planira svoje programe i uređuje okruženje utječe na mogućnost stjecanja novih znanja i spoznaja o društvu, ali utječe i na razvoj i primjenu socijalnih umijeća (Katz i McClellan, 2005). Socijalno kompetentna su ona djeca koja se upuštaju i ostvaruju zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima te na taj način unapređuju vlastitu osobnu kompetenciju (Katz i McClellan, 2005). Vršnjaci predstavljaju važno socijalno okruženje za dijete jer

upravo procesom socijalizacije dijete uči kako se ponašati u skupini, uči poštovati pravila, razvija suradnju, ali i odgovornost. Kako bi potaknuo dječji razvoj, odgojitelj u svom radu mora poznavati dječji razvoj, uvažavati dječje individualne potrebe, emocije, nastojati razumjeti njihova razmišljanja i ponašanja i u skladu s time znati primjenjivati različite načine i strategije. Potrebna je otvorena i jasna komunikacija s roditeljem i stručnim osobljem, odgojiteljevo svakodnevno promišljanje i unaprjeđivanje vlastite prakse te svjesnost važnosti cjeloživotnog učenja.

Premda nisu dokazani učinci odgojiteljica na socijalni razvoj djece, iskustvo pokazuje da upravo one imaju važnu ulogu u promicanju socijalnog razvoja (Katz i McClellan, 2005). Uloga odgojitelja je višestruka jer on potiče dječji razvoj, pruža emocionalnu potporu, vodi i upravlja, posrednik je u uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa (Klarin, 2006).

LITERATURA

Baran, J. (2013). Predškolski odgoj i obrazovanje kao socijalna investicija. *Revija za socijalnu politiku*, Vol.20 No.1 str. 43-62 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 6. kolovoza 2018. iz mrežnog odredišta-> https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=148063

Berk, L.E, (2008) *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap
Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap

Cakić, L.,Velki, T. (2014). Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*. Vol.LX No.32, str. 15-22 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 30. srpnja 2018. iz mrežnog odredišta-> https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=193758

- Hicela, I. (2005) Poticanje dječje socijalne kompetencije putem konteksta dječjeg zajedničkog stvaranja lutkarske predstave. *Metodički ogledi: Časopis za filozofiju odgoja*. Vol. 11 No.2 str. 9-19 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 3. kolovoza 2018. iz mrežnog odredišta-> https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=4441
- Jurčević-Lozančić, A. (2018) Socijalne kompetencije odgojitelja-primjenjujmo li suvremene spoznaje? *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol.20 No.Sp.Ed.1 str. 47-58 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 7. kolovoza 2018. iz mrežnog odredišta-> https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=296210
- Katz, L.G., McClellan D. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije. Uloga odgajateljica i učiteljica*. Zagreb: EDUCA
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji/kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Legović, M. (2016) Kompetencije odgojitelja u interakciji s djetetom. preuzeto 7. kolovoza 2018. -><https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:79/preview>
- Markuš, M. (2010) Socijalna kompetentnost-jedna od ključnih kompetencija. Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, Vol.151 No.3-4 str.432-444 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 7. kolovoza 2018. iz mrežnog odredišta-> https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123077
- Mlinarević, V.,Tomas, S. (2010). Partnerstvo odgojitelja i roditelja-čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta. Preuzeto 6. kolovoza 2018.-> <https://bib.irb.hr/datoteka/510126.Microsoft Word .Partnerstvo roditelja i odgojitelja.pdf>
- Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić zajednica koja uči-mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar Media
- Slunjski, E. (2013) *Kako djetetu pomoći da...stječe prijatelje i razvija socijalne vještine. Priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje*. Zagreb: Element d.o.o.
- Slunjski, E., Šagud, M., Brajša-Žganec, A. (2006) Kompetencije odgojitelja u vrtiću-organizaciji koja uči. *Pedagogijska istraživanja*, Vol.3 No.1 str. 45-57 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 3. kolovoza 2018. iz mrežnog odredišta->

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=205377

Starč, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, Letica (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga

Valjan-Vukić, V. (2009) Obitelj i škola-temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra Iadertina*, Vol.4 No.1 str.171-178 objavljeno na „Hrčak-portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske“, preuzeto 3. kolovoza 2018. iz mrežnog odredišta->
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=78141

Vrbančić, J. (2016). *Kako pomoći djetetu da razvije socijalnu kompetenciju*. Dijete i roditelj. *Časopis za roditelje*. No. 2, str 24-25

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Zovem se Anamaria Puh. Rođena sam 28. lipnja 1996. godine u Zagrebu. Pohađala sam Osnovnu školu Augusta Cesarca u Krapini. Nakon završene osnovne škole upisala sam Srednju školu u Krapini, smjer komercijalist. Po završetku srednje škole upisala sam Preddiplomski sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Zagreb, odsjek u Čakovcu kako bi stekla potrebno obrazovanje i kompetencije za rad u zanimanju odgojiteljice.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam rad na temu „Kako odgojitelj može doprinijeti socijalnom razvoju djeteta“ izradila samostalno uz savjete i sugestije mentora i korištenjem navedene literature.

Anamaria Puh
